

ZELENI KOMPAS

Centar za održivu
poljoprivredu i ruralni razvoj

Decembar 2025.

www.agronews.rs

ODRŽIVOST PRE SVEGA

UVODNA REČ

”Zeleni kompas“ je praktičan vodič za lokalne samouprave i poljoprivrednike koji žele da unaprede upravljanje zemljištem, smanje rizike od klimatskih promena i uvedu održivije agroekološke prakse.

Cilj publikacije je da prikaže da prelazak ka održivoj poljoprivredi nije samo poželjan — već i realno ostvariv, postepen i ekonomski isplativ.

U Srbiji, naročito u manjim ruralnim opštinama, poljoprivreda je direktno izložena ekstremnim vremenskim prilikama, degradaciji zemljišta, gubitku organske materije i pritisku da se obezbedi stabilna proizvodnja uz ograničene resurse. Istovremeno, lokalni budžeti i programi podrške retko uključuju mere koje mogu značajno poboljšati stanje zemljišta, unaprediti biodiverzitet ili smanjiti rizike u proizvodnji.

ZBOG TOGA JE ”ZELENI KOMPAS“ OSMIŠLJEN KAO ALAT KOJI POMAŽE ZAJEDNICAMA DA:

PREPOZNAJU
PRIMENLJIVE
AGROEKOLOŠKE
MERE

UVRSTE ODRŽIVE
PRAKSE U LOKALNE
PROGRAME PODRŠKE

MOTIVIŠU PROIZVOĐAČE DA
UVODE PROMENE KOJE
JAČAJU OTPORNOST
NJIHOVIH GAZDINSTAVA

Publikacija nudi kratka i jasna objašnjenja tehnika, kao i modele koji mogu poslužiti kao polazna osnova za donošenje odluka u lokalnim samoupravama. Ona daje odgovor na pitanje: koje mere su ostvarive ovde i sada, pod realnim uslovima naših sela i budžeta.

”Zeleni kompas“ nije samo informativni materijal — to je vodič za promenu. Namenjen je donosiocima odluka, savetodavcima, poljoprivrednicima i svima koji veruju da zdravije zemljište, stabilniji prinosi i otpornije ruralne zajednice predstavljaju dugoročnu investiciju u razvoj.

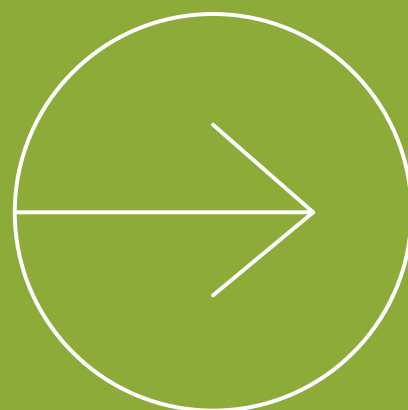
KORISTI ZA

OPŠTINE I POLJOPRIVREDNIKE

ZA LOKALNE SAMOUPRAVE, UVOĐENJE AGROEKOLOŠKIH MERA PREDSTAVLJA JEDAN OD NAJEFIKASNIJIH NAČINA DA SE UZ OGRANIČENE BUDŽETE UNAPREDE POLJOPRIVREDA, ZAŠTITE PRIRODNI RESURSI I OJAČAJU LOKALNE ZAJEDNICE.

1 Bolje upravljanje zemljištem i prirodnim resursima

AGROEKOLOŠKE MERE DIREKTNO SMANJUJU EROZIJU, POVEĆAVAJU HUMUS I UNAPREĐUJU VODNI REŽIM ZEMLJIŠTA. TIME SE ČUVAJU NAJVREDNIJI RESURSI KOJE OPŠTINA IMA – PLODNO ZEMLJIŠTE I VODA.

2 Manji troškovi i efikasnije korišćenje budžeta :

Ulaganja u jednostavne mere (pokrovni usevi, cvetni pojasevi, malčiranje) su višestruko isplativa:

- MANJE POTREBE ZA INTERVENCIJAMA,
- DUGOROČNO NIŽI TROŠKOVI ŠTETA OD SUŠE, POPLAVA, EROZIJE,
- BOLJI EFEKAT UZ MALE BUDŽETSKE LINIJE.

3 VEĆA KLIMATSKA OTPORNOST LOKALNE PROIZVODNJE

Primena mera povećava otpornost proizvođača na ekstremne vremenske uslove. Za opštine to znači stabilnije snabdevanje, manje ekonomskih gubitaka i snažniju lokalnu ekonomiju.

3

4

RAZVOJ LOKALNE EKONOMIJE I NOVIH PRILIKA

Agroekološke mere otvaraju prostor za:

- male porodične biznise,
- prerađivače i zanate,
- ekoturizam,
- inovacije i digitalne servise.

OPŠTINE KOJE PODRŽE OVAKVE PRAKSE POSTAJU PRIVLAČNIJE ZA MLADE POLJOPRIVREDNIKE I PREDUZETNIKE.

5

USKLAĐIVANJE SA EVROPSKIM POLITIKAMA

Mere koje publikacija predlaže usklađene su sa Zajedničkom poljoprivrednom politikom EU, Nacionalnim programom ruralnog razvoja i evropskim principima klimatske adaptacije.

Time opštine:

- stvaraju osnovu za buduće projekte,
- jačaju kapacitete za fondove Evropske unije,
- podižu kvalitet lokalnih politika.

6

JAČANJE POVERENJA I UČEŠĆA GRAĐANA

Kada opštine kroz javne debate uvode jasne, korisne i vidljive mere, raste poverenje zajednice i aktivno učešće proizvođača u planiranju i donošenju odluka.

DEBATE

4

KORISTI ZA

ODRŽIVOST

POLJOPRIVREDNIKE

Za poljoprivrednike, agroekološke tehnike predstavljaju način da se **smanje troškovi, poboljša zemljište i poveća sigurnost proizvodnje** — bez velikih investicija.

1 **Stabilniji prinosi u uslovima klimatskih promena.** Zemljište sa više humusa, boljom strukturom i većim kapacitetom zadržavanja vode daje stabilnije rezultate čak i u sušnim godinama.

2 **Niži troškovi proizvodnje** Agroekološke prakse smanjuju potrošnju goriva (manje obrade), đubriva, pesticida, vode za navodnjavanje.

3 **Poboljšanje kvaliteta zemljišta i dugoročna produktivnost** Pokrovni usevi, kompost i smanjena obrada aktiviraju mikroorganizme, povećavaju organsku materiju i ubrzavaju prirodnu regeneraciju zemljišta.

4

Novi izvori podrške i lakši pristup programima Uvođenje ovih mera otvara vrata lokalnim subvencijama, nacionalnim konkursima i EU projektima — jer sve više fondova traži "zelene" komponente.

5

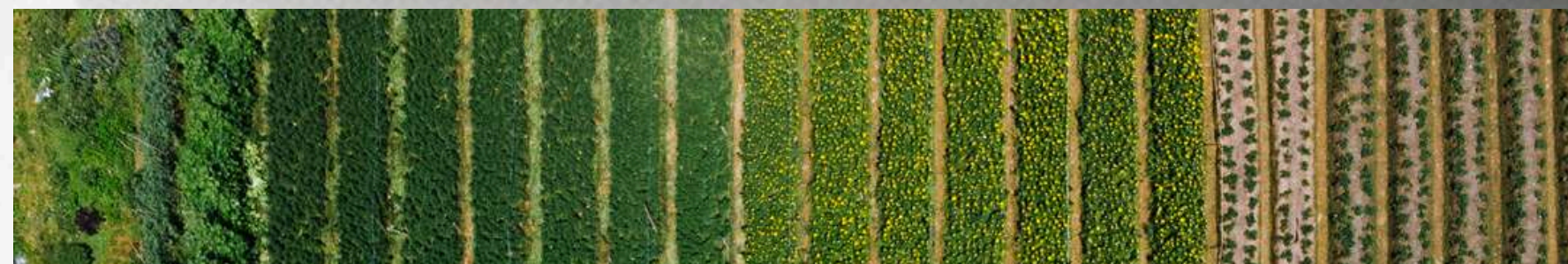
Jači biodiverzitet i manje problema sa štetočinama

Agroekološke prakse utiču na manju pojavu štetočina i bolesti, poboljšavaju oprašivanje i vraćaju korisne insekte na parcelu.

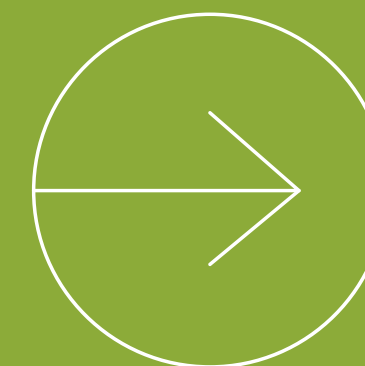
ŠTA SU

AGROEKOLOŠKE PRAKSE

AGROEKOLOŠKE PRAKSE PREDSTAVLJAJU SKUP MERA KOJE OBNAVLJAJU PLODNOST ZEMLJIŠTA, SMANJUJU TROŠKOVE PROIZVODNJE, POVEĆAVAJU OTPORNOST USEVA I ČUVAJU PRIRODNE RESURSE. ONE SU PRISTUPAČNE I PRIMENLJIVE U VEĆINI OPŠTINA U SRBIJI.

- POKROVNI USEVI
- REDUKOVANA OBRADA ZEMLJIŠTA (MINIMUM TILL / NO-TILL)
- ORGANSKA PROIZVODNJA
- AGROŠUMARSTVO
- CVETNI POJASEVI
- KOMPOSTIRANJE NA GAZDINSTVU
- MALČIRANJE I STALNI POKRIVAČ ZEMLJIŠTA
- ODRŽIVO UPRAVLJANJE LIVADAMA I PAŠNJACIMA
- SMANJENJE PLASTIKE U POLJOPRIVREDI

POKROVNI USEVI

Pokrovni usevi su biljke koje se seju između glavnih kultura ili tokom perioda kada je zemljište "prazno". Njihova uloga nije žetva, već obnova zemljišta, zaštita od erozije i povećanje organske materije.

Najčešće mešavine: raž + grahorica, facelija, heljda, deteline, ozimi ovas.

Opštine ovu meru lako mogu podržati kroz male subvencije ili nabavku semenskih mešavina.

BRZA PREPORUKA ZA OPŠTINE

- Finansirati nabavku semenskih mešavina
- Uvesti meru u lokalni program podrške
- Organizovati demonstracione parcele u saradnji sa lokalnim gazdinstvima

REDUKOVANA OBRAĐA ZEMLJIŠTA

(MINIMUM TILL / NO-TILL)

Redukovana obrada podrazumeva smanjenje intenziteta i dubine obrade zemljišta, ili čak potpunu eliminaciju oranja (no-till sistem). Cilj je da se sačuva struktura zemljišta, poveća humus i smanji gubitak vlage.

Idealna mera za male grantove i podršku nabavke opreme.

BRZA PREPORUKA ZA OPŠTINE

- Subvencionisati nabavku opreme (no-till sejalice, setvospremači)
- Organizovati obuke i demonstracione parcele
- Uvesti meru u programe podrške za parcele na nagibu i sušnim zonama

ORGANSKA PROIZVODNJA

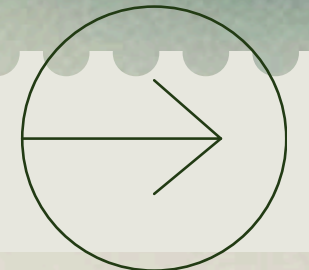
Organska proizvodnja je sistem gajenja biljaka i životinja bez sintetičkih pesticida, mineralnih đubriva i GMO-a. Fokus je na zdravlju zemljišta, prirodnim procesima i očuvanju biodiverziteta. Cilj nije samo dobijanje "organskog proizvoda", već obnova agroekosistema i stvaranje održivih, otpornijih gazdinstava.

Organska proizvodnja povećava sadržaj humusa i mikroorganizama u zemljištu, smanjuje zagađenje voda i vazduha, unapređuje zdravlje oprašivača, podstiče lokalnu ekonomiju i jača otpornost na klimatske promene. Zemljište u organskim sistemima u proseku bolje zadržava vlagu, što je ključno u periodima suše. Organska gazdinstva ostvaruju stabilnije prinose u ekstremnim godinama, uz veću tržišnu vrednost proizvoda.

8

BRZA PREPORUKA ZA OPŠTINE

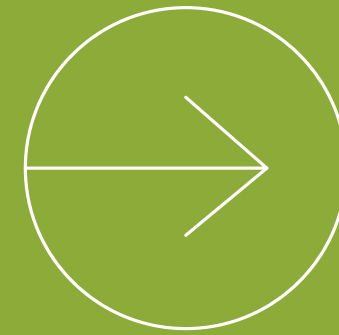

- 1 UVESTI PODSTICAJE ZA PRELAZAK NA ORGANSKU PROIZVODNJU (SU/FINANSIRANJE KONVERZIJE)
- 2 ORGANIZOVATI OBUKE I SAVETODAVNU PODRŠKU
- 3 PODRŽATI LOKALNE PIJACE I KRATKE LANCE SNABDEVANJA ZA ORGANSKE PROIZVODE

AGROŠUMARSTVO

Agrošumarstvo kombinuje drveće i višegodišnje biljke sa poljoprivrednom proizvodnjom na istoj parceli. To može biti sadnja drvoreda na njivama, vetrozaštitni pojasevi, sadnja drveća na pašnjacima.

Agrošumarstvo smanjuje eroziju i vetroizloženost, povećava organske materije u zemljištu, pruža hlad i poboljšava mikroklimu, stvara stanište za korisne insekte i ptice..

BRZA PREPORUKA ZA OPŠTINE

- 1** UVESTI SADNI MATERIJAL U PROGRAME SUBVENCIJA
- 2** PODRŽATI SADNJU VETROZAŠTITNIH POJASEVA
- 3** PROMOVISATI SADNJU MEDONOSNIH VRSTA U SARADNJI SA PČELARIMA

CVETNI POJASEVI

Cvetni pojasevi su trake sačinjene od mešavine cvetnih biljaka koje se postavljaju duž ivica parcela ili unutar njih. Njihova funkcija je privlačenje oprašivača i korisnih predatora koji prirodno smanjuju štetočine. Efekti su vidljivi već u prvoj sezoni.

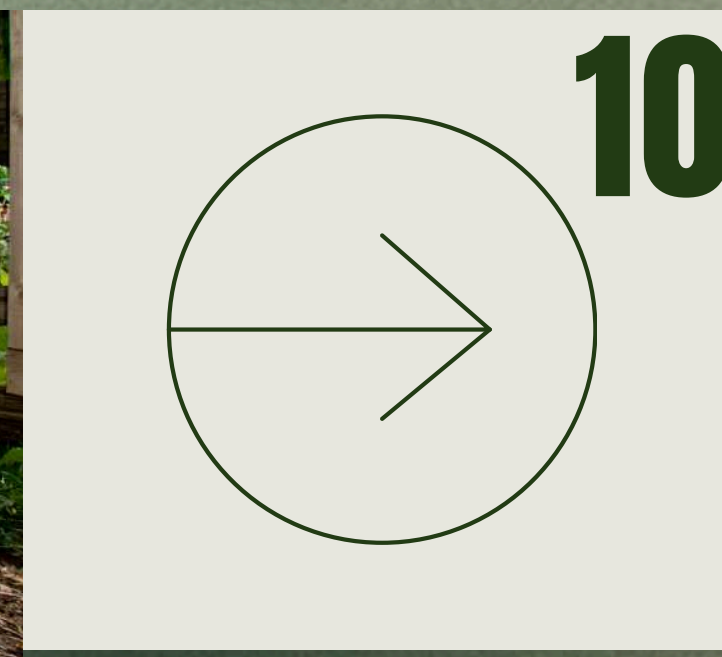
BRZA PREPORUKA ZA OPŠTINE

- 1. Subvencionisati semenske mešavine**
- 2. Uvesti meru kao "mali trošak – veliki efekat"**
- 3. Pokrenuti edukacije o biokontroli za proizvođače**

KOMPOSTIRANJE NA GAZDINSTVU

Kompostiranje je proces razlaganja organskog materijala (biljni ostaci, stajnjak, pokošena trava, lišće) u bogat humusni materijal koji se koristi za poboljšanje zemljišta.

**OPŠTINE OVU MERU MOGU LAKO
PODRŽATI KROZ NABAVKU
KOMPOSTERA.**

**BRZA
PREPORUKA
ZA OPŠTINE**

Finansirati
nabavku
kompostera

Uvesti edukacije
o pravilnom
kompostiranju

Pokrenuti edukacije o
biokontroli za
proizvođače

BRZA PREPORUKA ZA OPŠTINE

1 Subvencije za biorazgradive folije i organske materijale

2 Podrška za nabavku malčera u zadrugama

3 Demonstracione površine u voćarskim krajevima

MALČIRANJE I STALNI POKRIVAČ ZEMLJIŠTA

Malčiranje podrazumeva pokrivanje zemljišta organskim materijalom (slama, trava, lišće, kompost) ili biorazgradivim folijama kako bi se zaštitilo od isušivanja, pregrevanja i erozije. Malč zadržava vlagu i smanjuje potrebu za navodnjavanjem, sprečava rast korova, snižava temperaturu zemljišta u letnjim mesecima, povećava organsku materiju..

ODRŽIVO UPRAVLJANJE LIVADAMA I PAŠNJACIMA

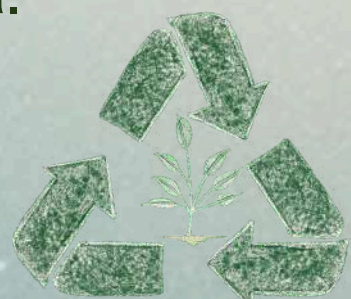
Efikasni sistemi navodnjavanja (kap po kap, mikroprskalice, senzori vlage) omogućavaju ciljano vlaženje korenove zone uz minimalne gubitke vode. Navodnjavanje kap po kap smanjuje potrošnju vode i do 50%, sprečava stres biljaka u sušnim periodima, smanjuje rizik od bolesti, omogućava preciznu isporuku hraniva (fertirigacija).

BRZA PREPORUKA ZA OPŠTINE

- ✿ UVESTI PODRŠKU ZA ROTACIONU ISPAŠU I OBNOVU TRAVNJAKA
- ✿ FINANSIRATI SETVU TRAVNO-LEGUMINOZNIH SMEŠA I UKLANJANJE INVAZIVNIH KOROVA
- ✿ OBEZBEDITI ZAJEDNIČKU MEHANIZACIJU ZA ODRŽAVANJE PAŠNJAKA (MALČERI, KOSILICE)
- ✿ ORGANIZOVATI OBUKE ZA STOČARE O REGENERATIVNIM SISTEMIMA ISPAŠE

SMANJENJE PLASTIKE U POLJOPRIVREDI

Uvođenje biorazgradivih malčeva, trajnih materijala, višekratnih cevi za navodnjavanje i smanjenje upotrebe jednokratne plastike u proizvodnji. Na taj način se smanjuje plastični otpad, troškovi zamene kratkotrajne plastike, poboljšava se kvalitet zemljišta.

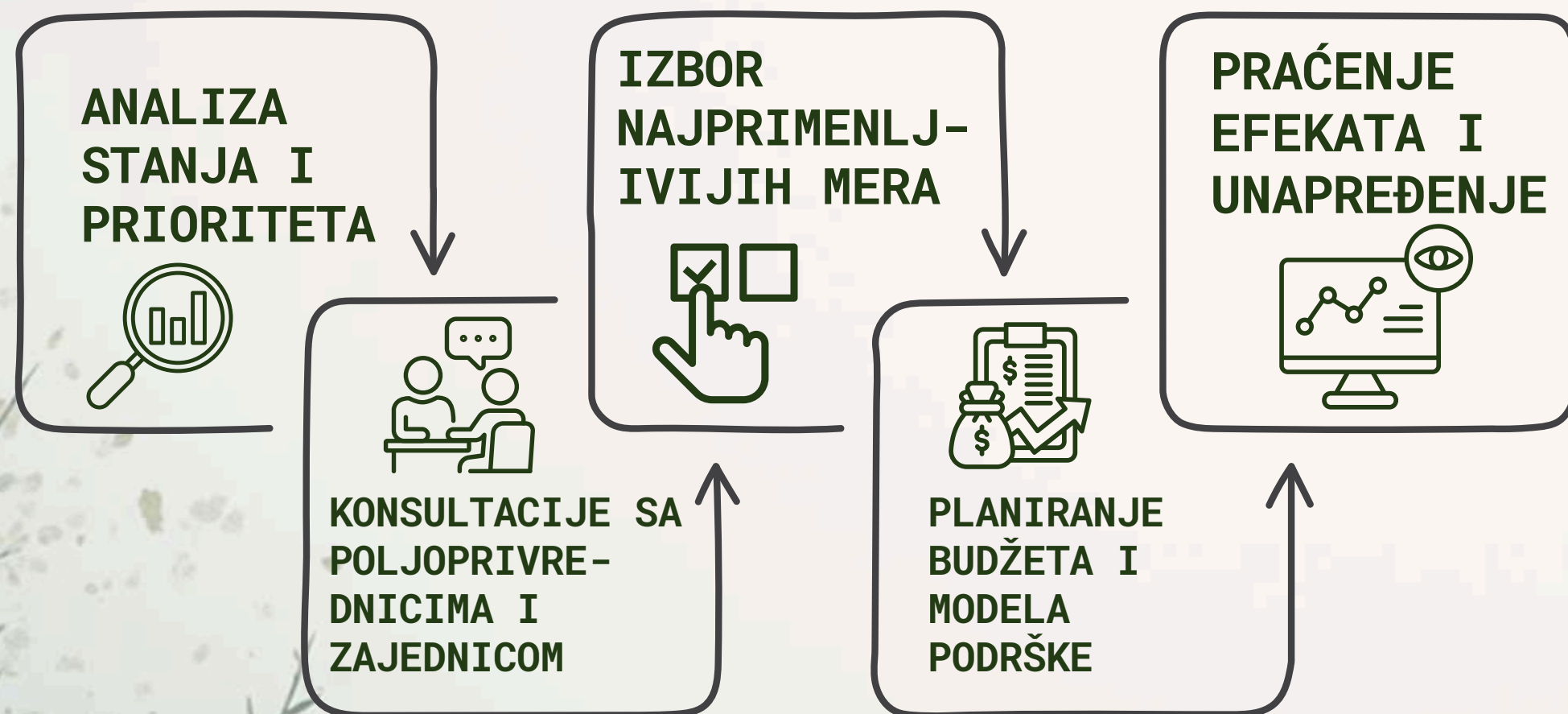
BRZA PREPORUKA ZA OPŠTINE

- 1 SUBVENCije ZA BIORAZGRADIVE FOLIJE
- 2 PROGRAMI RECIKLAŽE PLASTIKE IZ GAZDINSTAVA
- 3 EDUKACIJE O ALTERNATIVAMA PLASTICI

KAKO OPŠTINE MOGU UVESTI AGROEKOLOŠKE MERE

UVOĐENJE AGROEKOLOŠKIH I MERA NE ZAHTEVA VELIKE BUDŽETE, VEĆ DOBRU PRIPREMU, JASAN PLAN I SARADNJU SA ZAJEDNICOM. NAJEFIKASNIJI MODEL U MALIM OPŠTINAMA ZASNIVA SE NA PET JEDNOSTAVNIH KORAKA.

OPŠTINA TREBA DA NAPRAVI KRATAK PREGLED POSTOJEĆEG STANJA.

NAJBOLJE MERE BIRAJU SE ZAJEDNO SA LJUDIMA KOJI ĆE IH PRIMENJIVATI. PREPORUČUJU SE:

- FOKUS GRUPE (10–15 PROIZVOĐAČA),
- KRATKE ANKETE,
- RAZGOVORI SA POLJOPRIVREDNIM UDRUŽENJIMA.

NA OSNOVU RASPRAVA OPŠTINA DOBIJA UVID U:

- KOJE MERE SU NAJPRIHVATLJIVIJE,
- ŠTA LJUDI MOGU DA PRIMENE ODMAH,
- GDE POSTOJE OTPORI ILI STRAHOVI,
- GDE JE POTREBNA DODATNA OBUKA.

NAJEFIKASNIJI MODELI ZA MALE OPŠTINE SU MALI GRANTOVI, DEMONSTRACIONE PARCELE, OBUKE I SAVETODAVNA PODRŠKA.

PRAĆENJE NE MORA DA BUDE KOMPLIKOVANO. NAJBOLJE FUNKCIONIŠU 3 JEDNOSTAVNA INDIKATORA: POVRŠINE POD MERAMA, BROJ KORISNIKA, VIDLJIVI EFEKTI.

- NE VIŠE OD 3 MERE U PRVOJ GODINI,
- FOKUS NA JEDNOSTAVNE, JEFTINE, BRZE I MERLJIVE MERE.

Ova brošura izrađena je u okviru projekta “Zeleni kompas: Učešće građana u oblikovanju agroekoloških politika u ruralnim opštinama Srbije”, finansiranog u okviru projekta “EU Resurs centar za civilno društvo u Srbiji”.

Ovaj materijal objavljen je uz finansijsku pomoć Evropske unije. Za njegovu sadržinu odgovoran je isključivo Centar za održivu poljoprivredu i ruralni razvoj i on ne odražava nužno stavove Evropske unije.